

שיעור למס' ערכין דף ה'

(1) דמים וערכין לגבי מזבח, לענין נידון בכבודו והישג יד.

עי' תוד"ה בעי רבה שהק' למה לא בעי לענין ערך ראשי לגבי מזבח אי נידון בכבודו, ועי' שיעורי רבנו משולם דוד שחי' בענין פשוט דרק לגבי הישג יד בעי בערכין משום דאין הישג יד בדמים כלל, אבל נידון בכבודו שהוא נמי בדמים בעי אפי' בדמים ובכללו גם ערכין שהוא עיקר המקור.

ועי' יתרון האור במשניות [פ"ה מ"ג] לבעל האור גדול- הגדול דמינסק- ובחי' הגרי"ז כאן שחילקו בין דין נידון בכבודו בערכין לדמים. רק שחילקו בצורה הפוכה זמ"ז ואף שנלמד דמים מערכין. ברק"ש, מ"מ גדרם שונה.

ונקדים: עי' גמ' לעיל ד. ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים, וביתרון האור פי' שרק שייך חלות חיוב של ערך כולו, ולא חלות חיוב של ערך אברים. ובדין נידון בכבודו נתחדש שהערך של אבר שהנשמה תלוי' בו הוא כערך כולו. ונמצא שחל חלות חיוב של ערך כולו אע"פ שהחפצא שהעריך הי' רק אבר אחד. וכ"ז בערכין שהתורה קצבה סכום הערך של כל דבר, אבל בדמים שנישום כעבד בשוק, ע"כ דין התורה של נידון בכבודו הוא שאם מתחייב בדמי אבר שהנשמה תלוי' בו שחל עליו חיוב של דמי כולו- כאילו נדר באמת דמי כולו.

ועי' רש"י לעיל ד: ד"ה שנידון בכבודו שכ' שנידון כולו אחר אבר אחד שכבודו תלוי בו שאם אמר דמי ראשי עלי נותן דמי כולו.

ולפ"ז כ' דלענין ערכין שגילתה פתורה שכך הוא ערכו של אבר שהנשמה תלוי' בו, אין לחלק בין קדשי בדה"ב לקדשי מזבח, ורק בדמים שהוא דין כאילו נדר כולו יש למיבעיא.

ובענין שאלת הגמ' בהישג יד, צ"ל שאי"ז גילוי שכ"ה ערכו. אמנם עי' מש"כ בשיעור לדף ד' בשם רש"י בחומש שמעריכין את הנערך ע"פ מה שהמערך משיג ידו, וצ"ע וילח"ל.

ובחי' הגרי"ז הבין שדין שערך כולו הוא נותן כו' הוא שא"א להעריך אברים, ורק להעריך חפצא של אדם שלם. וע"כ דדין נידון בכבודו הוא שע"י שמעריך אבר שהנשמה תלוי' בו חל עליו דין ערכין על כולו.

אבל בדמים שאין דין שצריך דמי כולו דוקא, ע"כ דין נידון בכבודו הוא בהתשלומין שיהא שומת אבר זה כשומת כולו.

וכ' דבערכין למזבח אין הבדל בעצם הנדר אלא בדיני התשלומין, ולכן בערכין שדין נידון בכבודו הוא דין בהנדר שכאילו נדר ערך כולו אין לחלק בין בדה"ב למזבח, אבל בדמים שהוא דין בתשלומין שפיר יש לחלק.

ולענין הישג יד שהוא ודאי דין בהתשלומין ושומת הערך שפיר יש לחלק בין בדה"ב למזבח אפי' בערכין.

(2) א"א מוציא דבריו לבטלה

נחלקו רש"י ותוס' לרש"י (ע"ב ד"ה קמ"ל) אמרי' דהוא עצמו כיוון לדמים, ולתוס' (ד"ה אדם) אפי' הוא אינו יודע, מ"מ דעתו שיחול ע"פ שתקנו חכמים הלשון.

הק' תוס' (שם) שמתכוין לומר תרומה ואמר מעשר וכו' יחול מדין א"א מוציא כו' וקו' זה הוא רק לשיטתו שתולה עצמו ע"פ שיתקנו חכמים, אבל לרש"י ודאי אין כוונתו במילת מעשר שיחול תרומה, אלא שטעה בדיבורו.

ותי' תוס' בתי' הא'- דאה"נ דחל מה שבלבו ובתי' הב' דהתם שאני שמה שאמר בפיו אינו רוצה ומה שחשב בלבו טעה. ופי' הרא"ש כש"מ דשם אין פיו ולבו שוין, משא"כ כאן הוא רוצה מה שאמר, רק שמתקנים לו עצם מה שאמר.

ועי' ברש"ש ובשו"ת דבר אברהם ח"א סי' ט"ז בהשמטות שפי' בע"א, דבאמת יש לחקור בדינא דר"מ אם הפשט שמכניסים פירוש אחר לדבריו, או שחל במחשבה לחוד וכדאי' בגמ' שבועות כ"ו: שהקדש חל במחשבה. ונפ"מ בכגון זה- שא"א להכניס תרומה לאמירת מעשר ולהיפך, ורק מדין מחשבה לחוד יכול לחול. ופי' דבזה נחלקו ב' תי' של תוס'.

וקשה על דבריהם מגמ' ה: אמר ר' אשי וכו' דמבו' שצריך להכניס פי' לתוך דיבורו, וע"כ דבאמת יש להכניס תרומה למעשר ומעשר לתרומה, וצ"ע.

(3) נדרו עכו"ם, אי חייב לקיימו

יל"ע לר"י בעכו"ם שהעריך, ולכו"ע בעכו"ם שנדר, אם חייב לקיימו נדרו.

וע"ע גמ' מזיר ס"ב. דמרבה מאיש שעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל, ובשלמא נדבות חל בהבהמה, אבל נדרים יל"ע אם חייב לקיימו.

וע"ש בתוס' ס"א: ד"ה הניחא שכ' שעכו"ם אינו בכל יחל [ומשמע דגם במ"ע של מוצא שפתיך תשמור אינו חייב]

ועי' במשנה למלך הל' מלכים פי' ה"ז שכ' דבאמת אינו חייב, ורק דנפ"מ שאם אח"כ הפריש, שחל ההפרשה כיון שהנדר לכתחילה חל על הגברא.

ועי' אבנ"מ סי' א' סק"ב שהק' דאפי' אם הנדר לא חל, עי' ההפרשה יחול מדין הר"ז.

וי"ל- וכ"כ שם במלואי חותם- שכיון שרק הפריש עבור נדרו ולא אמר סתם הר"ז, אינו חל אלא משום שעיקר הנדר על הגברא חל מעיקרו. ודו"ק.

והק' שם במל"מ מתוס' ע"ז דף ה: בד"ה מנין שכ' דהא דמחוסר אבר אסור לב"נ, הכוונה שאומרים לו קום והבא קרבן שלם. וקום ועשה לא קחשיב בשבע מצוות ב"נ [ויסוד זה נמצא בסנהדרין נ"ט דרך איסורים הם בכלל הז' מצוות ולא קום ועשה]. והק' המל"מ, וכע"ז בגליון הש"ס שם דאין אומרים לו קום והבא, אם אינו חייב בכלל לקיים נדרו.

ועי' קהלות יעקב ע"ז סי' ב' שכ' דאף שאין עכו"ם חייב לקיים נדרו, מ"מ נדרי קרבן חייב מדרשה דאיש הנ"ל. ולפ"ז לענין סוגיין אינו חייב.

וע"ע באבנ"מ שם [סי' א' סק"ד] שכ' דנפ"מ דאף שאינו מחוייב לקיים, מ"מ נכסיו משועבדין לקיום הנדר. ועי' קהל"י שם שעורר איך שייך שיעבוד נכסיו אם אינו מצווה לקיימו. וי"ל שעצם הנדר ודאי חל ומחייבתו לקיים, רק שבפועל אינו חייב לקיים חיובו. אבל מ"מ לענין חובת ממון, שפיר חל.

(4) ג' פירושים- למסקנת רבא- בר' מאיר

א'- עי' תוס' בד"ה אלא, שכ' דאף למסקנא רבא ס"ל דמסתבר הלכתי' דר"מ וס"ל דגוי אינו נודר כלל לבדה"ב. ולפ"ז מאי דאי' במתני' שנודרים הכוונה לקדשי מזבח. ומה דאי' בברייתא דקדשי בדה"ב של עכו"ם מועלין בהם היינו לר' יהודה.

ב'- בפי' השני של תוס' שם כ' דהשתא חזר בו רבא ממש"א דהלכתא דר"מ משום לא לכם ולנו. ונמצא דלר"מ נודר עכו"ם לבדה"ב.

ג'- בשטמ"ק כ' דפסוק דלא לכם ולנו אינו אלא דוגמא בעלמא להכריע דדרשה בני ישראל שאינו מעריך ואיש לרבות שנערך, ולא הפוך וכשי' ר' יהודה.

ועי' רמב"ם הל' ערכין וחרמים פ"א ה"ו שפסק כר' מאיר. והק' הראב"ד שהרי ר"מ ור"י הלכה כר"י. וכל שאפשר שהרמב"ם פסק כר' מאיר משום דאמר רבא הלכתי מסתבר.

והנה, א"א לומר דס"ל כפי' א' דתוס' שהרי הרמב"ם עצמו פסק בהל' מעילה פ"ה הט"ו דקדשי בדה"ב של עכו"ם מועלין בהן. וא"א לפרש כפי' ב' של תוס' שהרי לפנינו דס"ל דפסוק דלא לכם ולנו הוא סיבת פסוקו כר"מ. ועכצ"ל שס"ל כהשטמ"ק.

(5) שי' הרמב"ם שנדרי עכו"ם ייגנזו

עי' רמב"ם הל' ערכין וחרמים פ"א ה"א וי"ב שכל דאם נדר עכו"ם נדר של דמים בודקין אותו אם נדר ע"ד ישראל משתמשים לשאר צרכים, ואם נדר לשמים ייגנזו. וצ"ע דבסוגיין מסיק דל"א ייגנז. ועוד דא"כ יהי' הדין שאין מועלין בהם, והרי הרמב"ם עצמו בהל' מעילה פ"ה הט"ו פסק שקדש עכו"ם לבדה"ב מועלין בהם.

ותי' הגרי"ז דבאמת מה דאמרי' אין מועלין בחטאות המתות הוא משום חסרון בקדושת החפצא, וצ"ל דלר' חסדא אמר אבימי, עי' הדין דלא לכם ולנו חל חסרון בעיקר קדשי עכו"ם. ו"ל דלתי' של רבא ודאי יש דין שאין מקבלין משום רפיון ידים, רק דאי"ז חסרון בקדושת החפצא, וזהו כוונת הרמב"ם במשא' ייגנזו, ולכן מועלין בהם.

ובלח"מ פ"א הל' ערכין וחרמים ה"ו הק' עוד מהרמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"ח שכל גוי שהתנדב לבדה"ב אין מקבלין ממנו תחלה ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו. והק' ב' קושיות.

א'- למה בהל' ערכין וחרמים לא כל דלכתחילה אין מקבלין

ב'- בהל' מתנ"ע כל דאם לקחו אין מחזירין לו, ולא כל ייגנזו.

ותי' דבהל' מתנ"ע נדר במפורש לבדה"ב ולכן א"א לגונזו, ולכן לכתחילה אין מקבלין. משא"כ בהל' עו"ח אמר סתם ולכן אפי' אמר לשמים ייגנז, והא דאמר בהל' מעילה דמועלין היינו בגוונא שאמר מפורש לבדה"ב, אבל בסתם, הדין שייגנז ואין מועלין בהן, ודו"ק.

ובשיעור הארכנו בהסבר דברי הלח"מ, שמעו ותחי נפשכם.